

V sredo in saboto

izhaja in velja:

Za celo leto	6 for. 20 kr.
" pol leta	3 " 30 "
" četert leta	1 " 70 "
" mesec	— " 60 "
Po pošti:	
Za celo leto	7 for. 50 kr.
" pol leta	3 " 80 "
" četert leta	2 " — "
" mesec	— " 70 "

SLOVENE C.

Oznaniła.

Za navadno dvestopno versto se plačuje: 5 kr., ktera se enkrat, 8 kr., ktera se dvakrat, 10 kr., ktera se trikrat natiskuje; več pismenke plačujejo po prostoru.

Za vsak list mora biti kolek (štempelj) za 30 kr.

Rokopisi se ne vračajo.

Živi, živi duh slovenski, bodi živ na veke!

Nar. pesem.

85.

V Celovcu v saboto 4. novembra 1865.

Tečaj I.

Program slovenskih federalistov.

VI.

Druga podlaga, na katero smo postavili naš slovenski program, je avtonomija ali samouprava. Samouprava v tem obstoji, da vsak človek, vsaka občina in vsaka dežela sama vse to dela in opravlja, kar in kolikor po pravici in po moči sama premore. V tako imenovanem „srednjem veku“ (Mittelalter) je bila ta samouprava razširjena po celi Evropi, Luterova reformacija pa je spodkopala tudi to blago napravo in vso oblast spravila kralju in njegovim služabnikom v roke. Odpravil in pokopal je samoupravo francoski kralj Ljudovit XIV., ki je rekel: „Deržava sem jaz!“ Vso oblast v svojej roci imeti, dopadalo je tudi drugod in vladarji drugih deržav so pri Francozih v šolo hodili, občinam, županijam in deželam vse oblasti in pravice iz rok zvlili, podali vse svojim uradnikom in tako sčasoma napravili tisto birokracijo, ktera zdaj kakor kruta môra tlači celo Evropo. Le na Angleškem, posebno pa na Ogerskem in Hervaškem, so se birokracije ubranili, in le tam je samouprava ali avtonomija še doma. Na Ogerskem in Hervaškem si volijo županije (komitati) vse svoje uradnike, le samega nadžupana imenuje kralj, po mestih si volijo tudi mestnega župana meščani sami, in ni jim čakati treba višega poterjenja. Občine in županije same opravljajo tako imenovano politično administracijo in sodijo pravico, vživajo velike pravice zastran vseh reči po celej županiji, volijo in pošiljajo svoje poslance v deželni zbor.

Tako ali vsaj njej podobno samoupravo tirjamo tudi mi Slovenci za naše dežele in sicer zavoljo tega:

a) ker hočemo, da se naš narod zavé in omika.

Takraj Litave smo imeli absolutno vlado do l. 1848; potem je nekaj let bliščelo solnce ustavne svobode, pa je skorej šlo spet za gore in vladal je Bach prav po ab-

solutno, Šmerling pa si je priobesil podobo ali plajšč ustavne vlade, pa v resnici je vladal prav absolutno: Deržavni zbor in deželni zbori so natanjko poslušali in splovali le njegovo voljo. Na deželi pa je gospodovala stara birokracija, uradniki so se od dne do dne le množili, svojo oblast in moč le razširjevali, ubogo ljudstvo pa ni moglo in ni smelo nič opraviti, kakor le svoje polje in travnike obdelovati, gore in gojzde trebiti, živino rediti in prodajati, velik del denarja pa v kancelije nositi, — za politične reči kaj marati, učiti in omikovati se, ni bilo treba, to je vse oskerbljevala birokracija. Ni torej nobeno čudo, da je ves narod nekako mertev in potvarjen, da je zgubil skorej vse veselje do vsake višje misli in da le nekako živetari. To velja od vseh narodov, posebno pa od našega slovenskega naroda. Le poglejte ga slovenskega kmeta, kako trepetaje leze v kancelijo, kako boječe poterka na duri, kako si lase gladi in se priklanja pred zeleno mizo, kako se sramuje in boji v svojem maternem jeziku besedo spregovoriti. — Poglejte ga slovenskega kmeta, kako malo ga mara in skerbi šola, žal mu je za vsak vinar, ki ga na šolo in šolske potrebe potrosi; — kako malo ga mara in skerbi občina, deželni in deržavni zbor pa vsa tista „konstitucija“ ali ustava; — kako malo ga mara in skerbi, kar se novega napravi, sklene in zaukaže. Ni se čuditi, da je temu taka; stara birokratična vlada je hotla in potrebovala ravno takih ljudi. Mi pa hočemo, da se ta žalostni in sramotni jarm odpravi od našega ljudstva, — hočemo, da se zave svoje slovenske narodnosti, po tem da dobi slovenski jezik svojo veljavnost tudi po uradih, — hočemo, da mara za šole, v kterih se bode omikoval in napredoval, da mara za nove naprave in postave, po kterih se mu je treba raynati. Vse to hočemo, in ker to hočemo, tirjamo tudi samoupravo, ktera bode tudi prostega kmeta zbudila iz starodavnega spanja in ga silila učiti in omikovati se na vse strani.

Tirjamo avtonomijo ali samoupravo dalje: b) ker hočemo, da se naše denarstvene reve in stiske zboljšajo. —

Ne bodedo popisovali, kako huda in terda se ljudem godi. Priča so nam žalostni glasi, ki se čujejo od vseh strani, — priča so nam vsi časniki, ki donajajo vsak den oklice, da pojde ta ali una kmetija na kant, — priča so nam omilovanja vredne družine, ki so zavoljo toliko in toliko dolga prišle ob svojo domačijo in morajo hoditi križemsveta s trebuhom za kruhom.

Nekaj so te nesreče krive hude vojske, ki smo jih imeli, — nekaj nevarnosti, ki nam od zunaj in znotraj žugajo, — nekaj slabe letine, ki smo jih doživeli, — nekaj pa in, recimo le odkritoserčno! — večidel tudi naša birokratična sistema, ktereje je zapadla cela naša deržava. Ta sistema, po ktereje delajo plačani uradniki vse, ljudstvo pa ničesar, ta birokratična sistema požira grozno veliko denarja. To se zamore po številkah dokazati. C. baron Czoernig je na svitlo dal knjižico, v ktereje našteva vse stroške naše deržave, torej tudi, koliko da izdaja se vsako leto na civilno administracijo ali upravo. Do leta 1850 so ti stroški znašali med 50 — 60 milijoni na leto; l. 1851, kar je Bach jel svoje uradnike sejati, že 111 milijonov, — l. 1857 že 162 milijonov. Ravno tako so pa tudi davki naraščali: l. 1849 so znašali davki le 86 milijonov, l. 1851 že črez 183 milj., l. 1856 240 milj., l. 1858 pa 253, l. 1863 že 496 milijonov, l. 1864 pa celo 614 milijonov!! Zdaj po Šmerlingovem kopitu se civilna uprava ni prearedila trohice ne, torej še tudi ravno toliko, ja še več denarjev sne, zraven imamo po verhu pa še plačevati za deželne zборе in deržavno svetovavstvo. Zatorej pa tudi naš deržavni dolg že znaša blizo 3000 milijonov goldinarjev, in zatorej nam tudi vsako leto zmanjkuje okoli 100 milijonov gld., akoravno so naša plačila že tako narastla, da ne gre več strune še bolj napenjati. —

Besednik.

Poljaci in Rusini.

Rusko - poljska vojska, ki s črnimi listi napolnuje knjigo najnovejše zgodovine Slovanstva, ponavlja se v manjših razmerah tudi na avstrijskem Poljskem, v gališkem kraljestvu. Razložek pa je dvojin: prvi zadeva intenzivnost ali silo, ker v Galiciji ni prišlo do krviprelitja; drugi pa obstoji v tem, da so v ruskem carstvu Poljaci slabši in podvrženi del, v Galiciji pa Rusini.

Kdor koli se je pa z obema narodoma dobro seznanil in hoče nepristransko soditi, ne bode v zadregi, kaj bi odgovoril na to, kteremu delu, se krivica godi; to je pa v enem in drugem oziru ta, kteri se brani; tam Poljaci, tu Rusini. To je jasno ko beli dan, ali nastaja pa zdaj prevelika težava o vprašanju, kako pomagati in zadovoljiti tem, ki krivico trpe, in ali je mogoče njih želje ali zahteve spolniti? Čim bolje in natančneje zvemo, kaj je tu pa tam, tim teže je odgovarjati na to vprašanje. O tem se

pa lahko prepriča vsak, da, ako ne pojde z lepa, to je, ako si obé stranki kaj ne jnjate, da ne pojde z grda in silo nikdar in nikoli.

Zdaj hočemo nekaj spregovoriti, kar se tiče Galicije. Rusini mislijo, da, če bi se Galicija razdelila na dva kosa, bilo bi potem konec vsem razprtijam med njimi in Poljaci. Oddeliti poljski del od ruskega (rusinskega) zdi se jim to zdaten pripomoček, a bil bi jim v resnici takšen, ko bi le bile na polnočni strani Karpatskih gôr dve narodnosti vspered ali ena poleg druge, kakor je bilo l. 1340, ko je Kazimir Veliki združil rudečo (červeno) Rusijo s poljskim kraljestvom. Toda ker to združenje z deželo poljsko že pol tisoč let traja, premenilo se je v tem dolgem času mnogo za rudeče Ruse. Iz tega prihaja, da tam Poljaci živé pomešani med Rusini, a ravno tako so pomešani obredi, latinsko-katoliški se slovansko-katoliškim, in ravno o tem je treba večkrat razsodbe, kdo je Poljak, kdo pa Rusin. Viši stanovsi so se popoljšali, veliki posestniki se sploh vsi imenujejo Poljaci, naj so plemena ali rodú kterega koli, ruskega ali poljskega, nemškega ali armenskega; tudi mesta so se

večidel popoljšala. Pri viši gospodi imajo Poljaki več veljave, ravno to pa pomenja v Galiciji nekaj več, kakor bi se reklo n. pr. o Čehih, da zdaj imajo Nemci več veljave v viših krogih; prosti narod pa, ki je počasen in reven (kmetov, kakor pri nas, še tam skorej ni!) ima malo upljiva na občinske zadeve.

K temu je treba tudi pomisliti, da je ruski živelj slaboten, kar prihaja od tod, ker nima bogastva. Da ne bi se Čehi pri prerojenju svojem mogli opirati na svoj jezik in predbelogorsko književnost, kaj bi zdale vse njih prizadeve? Zares, komej bi se bili v 60—70 letih dokopali do one veljave, ktero zdaj imajo, ako bi se bili, namesto da so s pomočjo starega českega jezika ljudstvo izobraževali, ves ta čas med seboj pričkali, ali naj pišejo v češčini svetopisemski, ali v narečju izhodno- ali zapadno-českem ali hanaškem, ali kakor okoli Prage govore. Velika jim je sreča, da so si ohranili gotov jezik, delo mnogih vekov, kteremu vsak Čeh in Moravan rad žrtuje vse razložke in dijalektične razložke in napake, kterih se je v očetovem domu priučil, a nijeden se ne prička, da bi po tem narodna govornica

Zategadel tirjamo samoupravo, dajte občinam, županijam in deželnim zborom vse opraviti, kar in kolikor sami opraviti zamorejo in znajo; po tem ne bode treba toliko plačanih uradnikov in naši stroški, pa tudi naši davki se bodo sčasoma izdatno znižali.

Slednjič tirjamo samoupravo zavoljo tega,

c) ker hočemo, da se naš slovenski narod vname pravega avstrijskega rodoljublja ali patriotizma.

Veliko krivico bi storil našemu narodu, kdor bi trdil, da naš narod ne živi in ne gori za Avstrijo; — s kervjo je zapisano naše rodoljubje v zlato knjigo avstrijske zgodovine! Zdaj pa prašamo, ali je bila Avstrija slovenskemu narodu dobra in prijazna? Ali so Slovenci imeli, cesar so se veselili drugi narodi? Ali so se njih želje in prošnje usliševale tako radovoljno, kakor drugih narodov? Bremena drugih narodov so nosili, ali pa so uživali tudi pravice drugih narodov? Pa vendar so bili Slovenci pravi in živi avstrijski rodoljubi; kaj še le bode, kedar dobimo samoupravo in avtonomijo? Samouprava bode nam pomagala, da dobomo narodne šole po naši potrebi in volji; — da dobomo uradnike, ki znajo jezik našega naroda in vedó, da so oni postavljeni in plačani zavoljo in od naroda, ne pa narod zavoljo in od njih. Samouprava bode pomagala, da se med nami vname politično življenje in delanje po občinah in po županijah, da ljudje sami prevzamejo veliko opravil, ki jih dozdaj oskerbljujejo plačani uradniki, in da se potem naša plačila znižajo; da se tudi med prostim narodom razširi in vdomači branje časnikov, zakonikov in drugih v politiko segajočih knjig in da se po tem takem razširi in vdomači tudi politična omika. Samouprava bode pomagala, da bode naš narod presinik zlahkni duh narodne zavesti in narodnega ponosa, da bode ves vnet in živ ljubezni do domovine, ktera mu daje toliko pravic, in mu brani blago, svobodo in življenje. Poglejmo na Angloško, v Švajco in Ameriko, kjer je samouprava doma. Tam tudi živi pravi patriotizem, kteri daruje blago in življenje za preljubo domovino. Pa kaj bomo gledali daleč okoli, poglejmo na Ogersko in Hervaško; kje je dežela, ki bi se mogla ponositi s tolikim rodoljubjem? Naj kdo zakliče: „Domovina je v nevarnosti,“ vsi planejo kot en mož po koncu in zgrabijo za orožje. Samouprava je mati najzlahknejšega in najživejšega rodoljubja. Serčno želimo, da bi vsi avstrijski narodi goreli avstrijskega rodoljubja, — torej tirjamo samoupravo.

Kako si pa mislimo samoupravo ali avtonomijo v življenje vpeljati, povemo prihodnjič v poslednjem članku.

Avstrijsko cesarstvo.

Dunajski velikonemški, centralistični listi si zdaj na vse kriplje prizadevajo, da bi 9. volilni okraj Schuselka za poslanca ne izvolil. Kakor smo že zadnjič omenili, govori in piše Schuselka za federacijo, — to je pa dunajskim politikarjem tern v peti, tedaj delajo, kar je le mogoče, da ne bi ga izvolili, češ, da je odpadnik, da je vsaj zdaj po njem, ker s protivniki v en rog trobi, da je Čeh, itd. Zdaj se še ne more nič prav vedeti, ali bo izvoljen ali ne bo, ker pri 2. shodu, ki so ga volivci imeli, še niso govorili drugi možje, ki bi tudi radi zastopniki bili. Če ga vkljub vsemu nasprotstvu vendar še izvolijo, pričá nam to, da je vendar še nekaj Dunajčanov, ki so se znebili velikonemškega jarma in hočejo tako delati, kakor jim zdaj najbolje kaže.

Oni dan ste bile dve novi postavi na podlagi cesarskega razglasa od 20. sept. oklicane, namreč, kako se bo v prihodnje davek pobiral od žganja in pa od sladkorja ali cukra, ki se dela iz pese.

Potem ste oklicane še dve postavi: ena, ki zadeva novo kontrolno komisijo, druga pa, ki naznanja polajšave kreditnim ustanovam, kakor hranilnicam. — Od 16. t. m. naprej je izročeno oskerbljevanje jetnišnic ministerstvu pravosodja.

Za prihodnje leto znaša tarifa, po kateri se more mladeneč od vojaščine odkupiti, 1.000 gld.

O avtonomistih je tudi zdaj vse bolj tiho. Morda so zdaj zadovoljni, da je zvedel svet za njihovo politiško modrost, — tega zlasti mi Slovenci ne smemo pozabiti, da so nam tudi brez programa sovražniki in da se bo težko težko z njimi pogajati.

Kdo bode hervaški kancler, ne ve se še tudi za gotovo. Zdi se nam, kakor da bi se bili v ministerstvu nekako prestrašili in da bolj natanko premišljajo, koga bi na to važno mesto poklicali, odkar vse zoper madjarone in dvalizem vpije. Vendar pa še ne pričakujemo, da bi se Hervatom in Slovanom sploh po godu naredilo.

Znani dvorski svetnik, g. Lapena, je vendarle odstavljen; na njegovo mesto pride Kotorski okrajni predstojnik g. vitez Dojmi.

Za češkega deželnega namestnika bo neki grof Rothkirch-Panthen izvoljen, ki pa Čehom ni nič kaj po všeči, ker ne zna češkega jezika. Pri oktoberski svečanosti so mu okna pobili, ker jih ni razsvetlil. —

Dežele notranje-avstrijske.

Iz Celoveca. (Naši nemški časniki; duhovske zadeve; vernih duš dan; gledišče; vreme). Kar je „Draupost“ prišla v druge roke, v roke, ktere so vsem narodnostim torej tudi Slovanom in Sloven-

nič družega, nego z vsemi svojimi skromnimi močmi le to poskušati in delati, da se napravi lastna književnost maloruska, ki do zdaj še ne obsega malo družega, razun nekaj še precej dobrih lepoznanjskih ali beletrističnih spisov.

Iz tega vidimo, kak velik razloček je med gališkimi Poljaci in Rusini in s kakó neenakimi močmi se med seboj pulijo. To slabost Rusinov in moč poljskega življa med njimi potrja nam prepričanje naše, da ni mogoče, da bi nastal mir med tema dvema vejama Slovanstva avstrijskega, predno si obe stranki kaj ne jenjate, približate in tako spravite.

Slišimo, da si knez Sapieha in nadškof Litvinovič res veliko veliko prizadevata, da bi prej ko mogoče oba naroda pomirila in spravila, — ali dozdaj se še nič gotovega ne ve, ali so se že do dobra spravili ali ne, cesar je pa vendar najbolj želeli.

Po „Narodu“.

cem posebej pravične, nemški časnik „Alpenblätter“ ne ve, kaj bi počenjal. Nekdaj se je še tudi on za Slovence potegnil in jih pohvalil, zdaj jih pa prav neusmiljeno in prav po divjaško zdeluje, — in vendar je za narodno ravnopravnost! Naj pa le dela, kar ljubo, „Draupost“ bode se mirno pa krepko za pravice tudi Slovencev potezala in tako stregla Slovincem pa tudi pravičnim in v resnici liberalnim Nemcem, kterih je še dosti po Koroskem. Kakor se pa uradni list „Klagenfurterica“ obnaša, tega pa ne spravimo nikamor. Kjer se kaj napiše, kar sramoti, topi in natoletuje Slované, vse pobira kakor žlahtne kamne in jih razstavlja svojim bravcem na ogled. Pa to jej je še premalo; še sama v feuilletonu in v dopisih dostavlja, kar drugi pozabijo. Nočemo verjeti, da dela v smislu sedanjega ministra. Kaj je Slovincem storiti? Vsi pametni in pravi rodoljubi naj ne prebirajo, še menj pa podpirajo takih gerdih in krivičnih nasprotnikov. — Naš stolni kapitel je zdaj tako zastavljen, da še nikoli tako: 8 stolnih korarjev menda še nikoli ni bilo. Najstarejši med vsemi duhovniki je stolni korar čest. gosp. Hechenberger Jožef, ki je ravno 29. okt. obhajal svoj 90. rojstni den. Tudi naš stolni prošt, čest. gosp. Ahatz Miha, je tudi že 84 let star. Pervi je zdrav in vesel, drugi pa nekaj časa boleha, pa vendar se je toliko okrevaj, da se vsak den vozi na sprehod. 1. novembra so bili novi stolni korarji v svoje nove službe od premilost. knežškofa vpeljani. Od novih prememb je le to za zdaj gotovo, da gosp. dr. Wilhelm ostane še celo šolsko leto profesor katehetike in pedagogike za bogoslovce, gosp. stolni pridigar in korni vikar Vencesl. Uršič prevzame za to leto normalne šole in bode tudi šolske pripravnike katehetike in pedagogike učil. Za Slovence je torej spet prišel čas, da čakajo, pa saj smo navajeni čakati. Slovenske duhovnike pa, kteri imajo veselje do šole, opominjamo in prisimo, naj se to leto na konkurs za katehetiko in pedagogiko pridno pripravljajo, da dobomo na to imenitno mesto vsaj enkrat gospoda, ki zna tudi slovensko, kakor je neobhodno potreba. — Na vseh svetnikov in vseh vernih duš dan je bilo mestno pokopališče v Sent-Rupertu kaj lepo napravljeno in okinčano; drevesec in cvetic, venec in lučic je bilo sto in sto. Da bi to ljubim rajnim le tudi kaj pomagalo; pomagati morejo le sami ljudje, tudi teh je bilo, da se je vse terlo, — ali so pa tudi mogli, ubogajme dajali, se postili in sv. mači darovali za verne duše, znano je vsevedočemu Bogu. Kolikor mi presoditi zamoremo po tem, kar smo videli in slišali, moramo reči, da veči del te velike množice le prihaja, da vidi in se pokaže, — da še kaj slabejšega ne rečemo: Na ptujili grobeh še človek pozabi, da bode črna zemlja skorej krila tudi njega, — in kaka lahkomiselnost in prešernost na takem mestu! To spada v gledišče, pa še tu se ne spodobi, kar se je te dni godilo. Take sirove, ostudne in nesramne šale so se vganjale, da so poštenega človeka oči in ušesa bolele. Nek Knaak iz Dunaja je prišel v gostje in vganja svoje debele in kosmate norčije. Nočemo verjeti, kar „Alpenblätter“ pravijo, da se je ves Celovec amisiral ali kratkočasil, mi smo vse drugače slišali, pa tudi radi verjeli, ker bi bila čudna, toliko hvalisana nemška omika, ako bi svoje dopadanje imela nad takimi rečmi! — Vreme je toplo in vedno malo perši, kar njavim in travnikom kaj dobro dne: vse je lepo zeleno, — le stradana živina vsako travico hitro popade. —

Iz spodnje rožne doline. ▷ (Pošinger, Kastner, Iov.) Že je omenil tudi „Slovenec“, kako lepo in dobro robo Borovljanci izdelujejo. Borovške puške, cevi, bajoneti, noži itd. so tako prekrasno izdelani, da se lahko merijo z vsako tujo robo te verste. Izvedeni možje terdijo, da puške iz Lüticha niso nič lepše in boljše, kakor one iz Borovljan. Moči torej in tudi volje v Borovljah ni menjalo in tudi zdaj ne menjka,

kako škodo trpela. Poljaci so pač v tem oziru srečniši od Čehov, ker njih književnost ni bila silama pretrgana ali ustavljena, kakor pri Čehih, in mogli so neprenehoma v vseh strukah književnosti z duhom časa napredovati.

Vse drugače je pa pri Rusinih. Oni še nimajo ustanovljene podobe niti pismen niti njih števila niti pravopisa, a pričakajo se vedno med seboj o tem vsem, kakor tudi o tem, ktere podrečje malorusko naj bi postavili za književni jezik svoj, da bi bil „čisto narodni“, in od kod bi imeli jemati besede za novejšje izraze, ki jim manjkajo, ali iz poljščine ali iz književnega jezika velikoruskega, ki se kakor češčina, nemščina ali francoščina, prav za prav tam nikjer ne govori, ampak je skupno delo pisateljev vseh plemen ali rodov ruskih, kakor Malorusa Nestorja, kakor Velikorusa Lomonosova. Starejši spisi pri Malorusih bili so pisani od duhovnov v po rusko pokvarjeni starobulgarščini, v javnih ali državnih listinah za poljsko republiko pa se je rabilo narečje belorusko zmešano s poljščino. Če si torej zdaj gališki Rusini nočejo pridržati občnega književnega jezika ruskega, ne ostaja jim

le okolišine so bile take, da zlahtra Borovška roba ni hodila nikamor. Nekaj so bile postave take, da se vojaško orodje ni smelo voziti v tuje dežele. Že je nekaj boljše, ali vendar še ni tako, kakor bi imelo biti; še imaš veliko sitnost, ako hočeš vojaško orodje izvažati na Ogersko, v Moldavo itd. Tudi s tim se je nekaj na bolje obrnilo, da je g. Franc Florijanšič z borovško robo hodil po svetu in jo razstavljal po najiminitnejših mestih. Že dohaja nekaj več dopisov, v katerih si naročajo ljudje borovških izdelkov vsake baže. — Upanje borovških mojstrov in delavcev je pa te dni spet še bolj naraslo. Eden izmed borovških pervakov se je podal sam od sebe in za svoj denar na tuje, bil je v Levovu, Krakovem, Pragi itd. . . in si je iskal potov za borovške prelepe izdelke. Ta gospod je že veliko storil za uboge Borovljance, posebno se je izkazal pri zidanju nove šolske hiše, in povsod se obnaša kot pravi oče cele soseske. Ta gospod je srenjski svetovavec Filip Pošinger po domače Wunder. Kakor slišimo, ima ta gospod terdno upanje, da njegovo težavno in daljno potovanje ne bode zastoj; pričakujemo po vsaki ceni novih naročeb. Bog daj več tako darežljivih, modrih in vnetih rodoljubov, kakor je gosp. Pošinger: Slava! — Govori se, da se misli Borovški zdravnik g. Kastner nekam drugam preseliti, pa nič se še ne ve prav, kam? — 22 okt. so na Macni lovili divje koze; 10—12 krat se je ustrelilo, pa noben rep ni obležal. Bila je strašna burja in hud vihar, da je kroglo nesel Bog ve kam.

Iz Laške nadfare na Štajerskem, 29. oktobra. (Stan naših šol nekdanj in sedaj. — Učiteljska skupščina. — Cesarjev namestnik grof Meczéry tukaj.) Menda je vsak pameten človek do dobrega prepričan, kako koristne in potrebne so šole za narod. One so gojilišča potrebnega izobraževanja, lepega obnašanja, nježne omike; pa so tudi semenišča časne in večne sreče. Bili so časi nam Slovincem kakor v vsem tudi v tem neugodni, da so se nam sicer šole dajale, toda naučili se ničesar nismo v njih; kajti prednašalo se nam je vse vse v tujem, nemškem jeziku, in gorje ubogemu otroku, kateri se je predrznil, v šoli slovensko besedico ziniti! Kaznovan in zasmehovan je bil, da je bilo joj. Spominjam se se dobro žalostnih časov, ko smo se kot majhni dečki v Mariborskem predmestju sv. Magdalene učili katekizma, se ve da vse po nemški; in prvo prašanje je bilo: „Was ist der Zweck der Religion? Was ist der Endzweck der Religion?“ Gledali smo se in strmeli nad temi besedami, in vedno prebiralim in prebiralim: „bos is der cvek der religion?“ Mislili smo zmiraj na „cveke“ v svojih čevljih, in pri „endcvek“ na zadnjega na opetnicah. Pa to vse ni nič pomagalo; učili smo se „cveka“ iz glave, če ga tudi razumeli nismo. —

No, ti žalostni časi so se sedaj, hvala Bogu! vendar nekaj zboljšali; spoznala je tudi visoka vlada, da, ako se Nemeč, Lah ali Madjar v nemškem, laškem in madjarskem jeziku v začetnih šolah podučujejo, da bi te milosti menda tudi Slovenci vredni biti smeli. In tako so se začele sedaj tako imenovane slovensko-nemške šole: naprava, s katero smo sicer eno stopinjo naprej storili, ktera nam pa še vendar popolnoma pravična ni, ker je protinaravno, otroka že v najnježnih letih zraven materinskega jezika že ptujega jezika učiti. Toda naj bo; o tem bi se moglo še veliko govoriti. Vsaj toliko vendar imamo sedaj, da se tudi smemo svojega narodnega jezika učiti! Počasi bo že še boljše.

Narodnih šol nam je tedaj sila potreba. Hvala Bogu, tudi v laški dekaniji se je v tem obziru v zadnjih letih veliko zboljšalo. Laška dekanija, gorata in težavna, pa tudi razpostrana, ima blizu 20.000 duš, in vendar so v vsi dekaniji dolgo časa le tri prave ljudske šole bile, to je v laški nadfari, v Loki

in Trebovljah. Sedaj so se pa časi tudi pri nas na boljšo stran obrnili. V Jurjevem Klostru (Gajrach) in pri sv. Marjeti blizu Toplic ste se ravno kar pravi farni šoli ustanovile; v Zidanem mostu se je na pet let občinska šola napravila; v fari sv. Jakoba v Dolu je lepo šolsko poslopje že dozidano in bo se tam v kratkem redno šolsko podučevanje začelo, in v fari sv. Jederti se tudi šola zida in bo v kratkem dogotovljena. Glejte vesel napredek! Laška dekanija se sme s tem res ponasati, da se je v njej v kratkem času toliko zgodilo. In kar je najlepše, ljudstvo sploh, katero je navadno rado zoper šole, ter se vsacega krajcarja šolskih izdankov boji, začinjalo je pri nas razumovati, kako potrebne in koristne da so šole, in je v teh slabih časih stroške za zidanje novih šol prav radodarno poplačalo. Veselo znamnje, da, kakor sem že v zadnjem dopisu dokozal, slovenski narod iz dolgega svojega dušnega spanja povsod vstaja, in po večji omiki in izobraženju hrepeni.

Ker se je tedaj zadnja leta število učiteljev tako veselo zmnožilo, sklicali so naš prečestiti gospod dekan in nadžupnik, Anton Žuža, v laški trg (Tüffer) v dekanijo svetovavni zbor učiteljev in kateketov laške dekanije. Snidlo se je tedaj 25. oktobra 15 učiteljev in kateketov, in posvetovanje je bilo prav važno in koristno. Vladal je sploh prav vesel slovenski duh in vsi so zpoznali, da pri nas slovenski jezik svoje nadvlade zgubiti ne sme, da je sicer po zdanih žalostnih okoliščinah potrebno tudi učenje nemškega jezika, toda da mora podlaga biti vsemu podučevanju slovenski, materinski jezik. Tudi o potrebi narodnega petja se je govorilo prav izvrstno in jedrnato. Že nježni otroci se morajo v šoli podučevati v krasnem milem petju slovenskem. G. Janez Irgl, učitelj v Trebovljah, je to v izvrstnem vpisu dokazal. Tudi se je sploh želja izrekla, naj bi se ustanovila v naši dekaniji knjižnica za učitelje, v kateri bi nahajali potrebni bukev in časnikov za izobraženje svoje. Če se ravno ta želja ne da čez noč izpolniti, zgodilo se pa bo z združenimi močmi že kaj sčasom. Bog daj blagonosen napredek! Po dokončanem posvetovanju, pri katerem se je še mnogo drugih važnih prašanj in želj izreklo, bilo je prijazno kosilo pri č. g. nadžupniku, pri katerem se je napilo v zahvalo predsedniku, g. dekanu, in v dober vspah naših šol in omike Slovencev.

26. oktobra je obiskal cesarski namestnik, grof Meczéry, naš trg. Ob 11. dopoldne so ga na kolodvoru skorej vsi duhovni cele dekanije, vsi uradniki c. k. laškega okrajnega urada, župani bližnjih sosesk in mnogo drugih ljudi pričakovali. Pri zaslišbi, katero so duhovni, uradniki in župani zaporedoma pri njem imeli, je prav prijazno govoril, ter prav natančno popraševal po stanu poljedelstva in obrtnije. Kmetje so, kakor povsod, žalovali in tožili nad slabimi časi in nad prevelikimi davki. Grof Meczéry jih je tolažil in obljubil vse storiti, kar mu bo mogoče, da bi se jim olajšalo in zboljšalo njih težavno stanje. Obiskal je potem vse urade in jetnike, potem tudi našo farno cerkev, in ob eni je bil pri našem gostoljubnem nadžupniku pri kosilu, pri katerem je mnogo imenitnih gostov pričujočih bilo. Ob 1/2 3 se je z g. nadžupnikovo kočijo odpeljal v Zidani most. Vsem pričujočim je priljudno in prijazno obnašanje njih ekscelencije prav do srca segalo, in vsak, kdor imenitnega našega namestnika vidi in govori, mora ga spoštovati in ljubiti. Bog daj le tudi, da bi nam Slovincem bil pravičen prijatelj v naših narodnih zadevah in potrebah!

V Ljubljani 1. novembra. J. Y. (Dualizem, Šmerlingizem, novo ministerstvo in uradna Laibacherzeitung). Gotovo neprijetno je za nas Slované videti, kako dan za dnevom dobiva več podlage dualizem, kako vedno huji pritiskajo dualistični valovi in nam žugajo pogubo. Akoravno že zdaj smemo reči, da, če se

tudi zgodi, česar se bojimo, ne bode moglo dolgo trajati; vendar želimo vsi, da bi se raji popolnoma opustil nevaren ta eksperiment. Pa ne samo proti dualizmu se nam je boriti, tudi Šmerlingizem se še menda čuti toliko močnega, da še vedno skuša obveljati, ali vsaj ovirati novemu ministerstvu kolikor je mogoče. Na to misel me je speljala sledeča dogodbica: Pred kakimi 14 dnevi je bival tukaj nek gospod, ki je uradnik pri najvišji sodnji na Dunaji, in popraševal je kaj skrbno po političnem mnenji gosp. uradnikov tukajšne deželne sodnije, in po tem in v nem. Ta gospod je sicer po rodu Slovenec, znano je pa tudi, da ravno prijazen slovenskim prizadevam, in da je to popraševanje moralo imeti kak poseben namen. Pa ne samo popraševal je ta gospod, tudi dobre svete je dajal enemu in drugemu gospodov vradnikov. Kakšni pa so bili ti sveti, si po vsem tem, kar sem že povedal, vsak lahko sam misli. Ker je bivši minister g. Schmerling zdaj prvosednik najvišje sodnije, naravno je, da hoče poznati svoje podložne.

Ko je nastopilo novo ministerstvo, dobila je po naključju tudi uradna „Laibacher-ca“ novo vredništvo in kazalo se je v začetku, da je postala prijaznejša Slovanom. Kmalo pa se je začela „loviti“ in zdaj jo brede zopet čvrsto po starih potih, kakor „in illis temporibus“. Z velikim veseljem je prinašala poljskega „Časa“ članke proti panslavizmu in slovenski besedi v Beču; zadnjo saboto pa je bila vsa polna samih „japidov“, grozovitno se je potegovala za nemško kulturo in se branila narodnega gledišča v Ljubljani, o katerem so pisale „Novice“ in „Triglav“. Prav dobro ji je odgovoril na njeno blodenje večerajšni „Triglav“. Menda ji bo dosti za en čas. Omenim le še to, da se nam kaj čudno zdi, kako se predrzne uradni organ zdaj tako govoriti. Dobro bi bilo, če bi se nam to malo razjasnilo!

Iz Bohinja. — I — (Veseli in žalostni spomini Slovenščina v Bohinju. Čudno romanje. Še nekaj vselega.) Rad in pogostoma se oziram v gorensko skalnato stran, v velikanskega našega Triglava, v vir prekrasne Savice, ki je navdihovala in še navdihuje naše pesnike, — o to mi je rajsko veselje, to se mi spomin budi na nekdanje pa tudi sedanje ve-sele in žalostne čase! Žalostne, — oh da bi bili za vselej minili ter za naprej nastopili le veseli! Nastopili pa bodo gotovo, kedar se spolnijo rodoljubov naših vroče želje, kedar smo vsi z dušo in telesom pravi Slovinci, kedar smo v svojem domu samisvoji in se nam ni treba v kot pomikati tujcem. Sicer pa prebivajo tu skorej sami terdi Slovinci, v šolah se marljivo goji slovenščina, le uradom ni nič kaj mar zanjo. Tam še vedno Bohinca gledajo nekako serpo, češ, kakor bi bil on zanje, ne pa narobe. Nič bi ne škodovalo, ako bi se z nova zatrobile v ušesa marsikteremu zlata vredne besede, ki jih je rajni nam nepozabljivi vladika Slomšek izgovoril, rekoč: „Opominjam vas, svoje brate Slovence in učitelje našega rodu, ne dajmo nemškutarjem življenja našega zatreti, ne potepati v smeti millega jezika maternega, kakor bi nemškutarji radi.“ Bog hotel, da bi bilo vse kmali pravo in dobro!

Povem vam še dogodbico, ki nam kaže, kako se slovenščini še tu pa tam godi. Nedavno je neka tukajšnja posestnica prejela pisemce od nekoč. Imel je slovenski napis: „I. I. posestnica na bohinski Bistrici.“ Ali mar mislite, da je koj pravo pot semkaj našel? Nikakor! Hodil je po Notranjskem, Štajerskem in Hervaškem in še le po dolgem romanju okrog sveta prišel je naposled v Bohinj! — Ali ni to čudno? Kaj hočemo reči? Dandanašnje pozna že marsikteri šolarček vse imenitnejše kraje po svetu, — le poštar da bi jih ne poznal?! Po ravnopravnosti pa bi se zlasti tudi poštarji moralni ravnati, drugači niso za to opravilo.

Kar je drugim prav, bo blezo tudi nam Ali mar ne?

Naj dostavim tu še to, da sta oba knezoškofa, ki sta nas 18. okt s svojim prihodom osrečila, pogovarjala se v slovenskem jeziku, kar nas je neizrečeno veselilo in z najboljšo nado napolnilo, in kar tu z veseljem vsemu slov. svetu naznanjamo. *)

Od Soče. ?! (Fotografije; družba s v Mohora). Povedal je „Slovenec“, kako je svoje dni nek Slovan po Koroškem slovenske peče preganjal in dečke po gospodsko se priklanjal učil. Res da je bila njegova naloga vsa druga, pa kaj poklic in naloga, to je bilo njegovo veselje. Zatorej smo brali, da ravno to počenja tudi v šolah po Krasu. Ali bo le to njegovo zaslugo tudi kdo ocenil in pripoznal? Schmerling je šel, Mamula in Lapena v Dalmaciji, kterima je svoje talijanske knjige dedical, sta tudi že šla, zdaj le temu gospodu ostane samo še „Mali Losinj“, ki ga je za svojega častnega mestjana izvolil. Tudi na Koroškem ste menda njegove velike zasluge nevaležno pozabili. Ali to ni velika zasluga, da kdo gospodov poišče, ki mu spišejo knjigo, in pred to knjigo potem tisti gospod sam svoje ime postavi, dnar, pa, ki se za njo skupi, daruje za „Carinthia-Stiftung“. To so groza velike zasluge in le gerda nevaležnost je to, da ni postal stolni dekan. Pa le čakajmo, gotovo pride čas, da se bo temu izglednemu duhovniku po zasluženju godilo, — postavili ga še bodo za škofa, in sicer med vernimi ali pa vsaj za škofa „in partibus infidelium“. Da ga ne pozabimo tudi po naših krajinah poleg Soče, in da se ga še po odhodu spominjamo, pošilja nam svojo fotografijo, ktero so mu menda hvaležni učitelji na Koroškem oskerbeli, in jo nam prodaja prav dober kup, namreč za 50 kr., kateri dnar se bode za kako bogoljubno napravo obrnil. In take zasluge nevaležni svet spregleda in pozablja! To ne more dolgo tako ostati in skorej pride čas, da ta gospod pojde, kamor že davno zasluži. Mi Slovani pa že popred iz celega serca zakličemo: Srečno pot! Pri tej priliki omenjam tudi to, da je z družbo sv. Mohora tukej vse zadovoljno, bukvice romajo od hiše do hiše in budijo stari in mladi slovenski svet. Za gotovo vem, da ljudje že težko čakajo na novo naročevanje in da se jih bode iz naših krajev kajsi več družnikov na novo oglasilo. Dobro!

Ptuje dežele.

Nadjali smo se, da bomo iz Srbije v kratkem zmeno ministrov naznanili, timveč ker tudi ljudstvo očitno svojo nezadovoljnost se sedanji ministri razodeva. Nič se še ni spremenilo. Kristič, Garašanin, vsi vsi so še ministri. Ni se tedaj čuditi, če med Serbi zaupanje v vlado pojema. Tudi je pomiloščenje objasne nadsodnike le na pol zadelo. Vrata ječe so jim sicer odperla, ali poprejšnjih služeb in pravic niso zadobili. To pa ni kaj veselega! — Turška vlada ima razun veliko domačih križev tudi s Čerkesi, ki so se nedavno med Serbi in Bulgari naselili, veliko opraviti. Turki so mislili ž njimi kerščanske narode pokoriti in berzdati, pa ne gre jim po sreči. Čerkesi ne poznajo dela in reda, pravi sitneži in rogovileži so, ki nagajajo sosedom in vladi, da jih mora z orožjem v roci miriti. „Allgemeinerica“ pa tudi piše od njih, da jih lakota in legar čedalje bolj v kertovo deželo spravlja. Tako jih je že pomerla tretjina, kar se jih je tam naselilo, ostali pa prodajajo po svoji stari navadi ženske in otroke svojim prijateljem, Turkom, in živé kakor cigani po turških vaséh, beračijo ali pa krajejo, kar doseči morejo. Najberže jih bo skorej konec in čez kakih 20–30 let živi bode le še v romanih! — Tako je s civilizacijo na Turškem!

*) Slišimo praviti, da sta bila oba knezoškofa prav zelo zadovoljna z ondotno duhovščino, ljudstvom in krajem. Vredn.

Za Palmerstonovega naslednika je odločil lord Russel, za ministra vnanjih zadev pa lord Clarendon. „Times“ bi pa rade imele verlega Gladstona.

Piše se, da je Napoleon v veliki zadregi zastran Alžirskega in mehikanskega cesarstva, zastran Italije pa da mu gre vse po volji, odkar je določno sklenil, vojno iz Rima domú spraviti. Da bi tudi z Amerikanci mir imel, sklenil je neki tudi iz Mehike vse vojake domú poklicati in novo cesarstvo njegovi osodi izročiti. Bog ga vedi, kaj še pa na vse zadnje pride!?

Na Italijanskem so nove volitve zdanji vladi po godu. Izvoljeni so med drugimi tudi Ricasoli, Ratazzi, Garibaldi itd. Princ Napoleon bode neki skorej izdal knjižuro, v kateri dokazuje, naj si Italija za zdaj iz glave izbije Rim in Benetke in naj le na to gleda, kako bi se država uterdila in denarstvene zadeve poravnale. Svetuje tudi, naj se veliko vojne razpusti. — Govori se, da gre Vegezzi skorej v Rim, in da je tam tudi kardinal d'Andrea več upljiva dobil.

Razne novice.

* Že v četrto imamo priliko, blagega in plemenitega šolskega prijatelja in podpornika slovenskemu svetu naznaniti. To storimo tudi v resnici z velikim veseljem in serčno željo, naj bi še drugi posnemali te zares lepe zglede! Tako raste tudi ljubezen in zaupanje med višimi in nižimi stanovi in mnogo dobrega na vsako stran. Pa povejmo, kako je bilo. 28. avg. t. l. je bilo v neki ljudski šoli na Dolenskem končno šolsko izpraševanje. Pričujoč je bil med drugimi šolskimi prijatelji tudi domoljubni g. prof G. Auersperg iz Mokric, velik prijatelj šolske mladine. Izpraševanje je pri koncu, darila se delé najboljim učencem in učenkam. Tudi gosp. prof je prinesel zanje kaj lepa, namreč knjižice in svitke dvajsetice, ki jih je potem med nje razdelil in sploh v vsem svojo veliko skerbo za šolo razodel, ker jej je tudi dodaril kroglo sveta (globus), ki jo je sam mojstersko naredil in se slovenskimi imeni opisal. Tudi je neki odbral lep vert za drevsnico, kjer se bode vprilodnje mladina dolenska podučevala v sadjoreji, pa tudi v drugih gospodarskih vednostih. — Slava domoljubnemu profu!

* Kako slabo da je še na Avstrijskem s kmetijstvom, kaže nam sledeči račun. Vzemimo srednjo letino. V tej se pridelala tu po splošnem preračunu 242 milijonov vagonov (Metzen) raznega žita, ki stane 622 mil. gld. Ljudi, ki se s poljedelstvom ukvarjajo, šteje se 60 odstotkov ali 24 milijonov. 144 mil. povzijejo le — ti sami, in ker je treba 15 mil. vagonov za setev prihraniti, ostaja le 83 mil. čistega zneska. Potem ni čuda, če se v najboljših letih ne more veliko žita izvažati!

Primerimo pa to z Angleško. Tam se izmed prebivavcev peča s poljedelstvom le 26% ali 7 1/2 mil. ljudi, pridelajo pa ti samo pšenice 504 mil. vagonov (24 Mil. Quarter), ki velja 150 mil. gld., tedaj skorej ravno toliko, kot pri nas! — To nam kaže, da je poljedelstvo zares še slabo pri nas!

* Vožnja s parobrodom po celovškem jezeru se je 1. t. m. zopet pričela. Tudi voznina se je zdaj enmalo znižala.

* V Ljubljani se je 4. t. m. pričelo novo šolsko leto v gimnaziji, realki in normalki. Šolsko poslopje se je lepo popravilo. 6. t. m. pa se začne tudi kovaška in živinozdravniška šola.

* (Kako se ljubi in kako se ne ljubi.) Ljubiti je treba gorče, kakor Italijan, zvesto kakor Nemeč, častito kakor Madjar, iskreno kakor Tiroljec, uljudno kakor Francoz, odločno kakor Španioleč, mirno kakor Turk, stanovito kakor Hrvat, s proračunjanjem kakor žid ali jud. Ne sme se pa ljubiti flegmatično (hladnokervno) kakor Anglez, merzlo kakor Rus, zvijačino kakor

Gerk, blebetavo kakor Prus, lakomno in sebično kakor Cigan.

* Ljubimec in dika naroda jugoslovanskega, prevzv. vladika Strosmajer, je pristopil k „dedictvi Jana Nep.“ s 100 gld.

* Goriška kmetijska družba šteje 15 podružnic (brez Istrije), pravih družnikov 531, častnih 16, dopisujočih pa 50. — Krona stoletnemu prizadevanju se bo skorej postavila, in ta je naprava kmetijske šole, ki jo ima prihodnji deželni zbor dokončno poterditi.

Duhovske zadeve.

Ljublj. škofija: G. Anton Tavčar, dozdanji škofov kaplan, je postal župnik na Raki.

Lavantinska škofija: G. Frane Burja je izvoljen za župnika v Sevnici. — Umerl je g. Jakob Ziegler, župnik v počitku pri sv. Ilnu na Goričkem. R. I. P.!

Žitna cena.

v	pšenice		reži		ječmena		ovsa		turšice	
	gld.	k.	gld.	k.	gld.	k.	gld.	k.	gld.	k.
Mariboru	3	40	2	85	2	50	1	35	2	45
Celju	4	—	2	80	2	30	1	5	2	60
Ptujem	3	30	3	10	2	—	1	20	2	30
Ljubljani	3	88	2	65	2	20	1	80	2	52
Kranju	3	85	2	80	—	—	1	20	2	50
Novemestu	4	60	3	30	2	30	1	30	2	70
Gorici	4	8	—	—	—	—	—	—	—	75
Celovcu	4	63	3	94	2	44	1	60	2	56
Terbižu	5	60	4	90	3	40	2	60	3	60

DUNAJSKA BORSA 31. oktobra.

Deržavni papir.		Denar.	Blago.
5 % obligacija po 100 gld	-	60.70	60.80
5 % nar. posojilo od l 1854	-	69.30	69.50
5 % metalike	-	65.20	65.40
4 1/2 %	-	57.25	57.75
4 %	-	50.75	51.25
3 %	-	38	38.60
2 1/2 %	-	31.75	33.75
Srečke l. 1839	-	138	139
„ „ 1854	-	79.25	79.75
„ „ 1860 po 500	-	85.20	85.30
„ „ 1860 a 100	-	92.25	92.50

Dolžna pisma za odvezo zemljišč.

(po 100 gld.)		Denar.	Blago.
5 % doljno-avstrij.	-	82	83
5 % češka	-	—	88
5 % moravska	-	78	79
5 % štajerska	-	85.60	86
5 % kranjska	-	84	88
5 % koroška	-	84	88
5 % primorska	-	84	88
5 % hervaška in slavonska	-	71.50	72
5 % ogerska	-	69.75	71

Srečke.

Kreditne	-	116.25	116.75
Donavsko-parobrodsk	-	—	75
Terzaške	-	109	10.950
Budimske	-	21.50	22.50
Kneza Estarhazy-a	40	62	66
„ Salma	40	25.50	26.50
„ Palfy-a	40	21.50	22.50
„ Clary-a	40	21.50	22.50
Grofa Genois-a	40	21.50	22.50
Kneza Windišgraetz-a	20	16	17
Grofa Waldstein-a	20	16	17
„ Keglevič-a	10	12	12.50

Menjice

(na 3 mesece.)

5 % Avgsb.	100 gld. j. n. v.	89.80	89.90
4 1/2 %	Frankobr. 100	90	90
4 %	Hamburg 100 (mark banko)	80.10	80.20
3 1/2 %	London 10 funt šterl.	107.30	107.40
4 %	Pariz 100 frankov	42.65	42.70

Denarji.

Cesarski cekini	-	5.23	5.24
Krone	-	—	—
Napoleonodorji (20 frankov)	-	8.68	8.70
Suvrendorji	-	—	—
Ruski imperijali	-	8.92	8.95
Pruski Fridrikdorji	-	—	—
Srebro (ažijo)	-	106.50	107

Dunajska borsa 3. novembra 1865.

1860 derž. posoj.	84.20
London	108.70
Novi zlati	5.29
Srebro	107.75